

Деякі аспекти правового забезпечення і захисту діяльності водного транспорту, їх значення в підготовці юристів

О.О. Михайлов,
кандидат юридичних наук, доцент,
О.О. Михайлов,
викладач
(Київська державна академія водного транспорту)

XX сторіччя, яке відійшло в історію, залишило нам багато невирішених проблем екологічного, демографічного, соціального і політичного характеру. Індустріалізація життя населення планети не тільки дала людині потужні важелі прогресу, але і чітко визначила його залежність від наявності природних ресурсів земної кулі. Реально оцінюючи складності перехідного періоду до постіндустріальної економіки, неможливо не спиратися на таку важливу галузь народного господарства, як водний транспорт, тому що водні шляхи споконвіку слугували для зв'язків між материками, державами і людьми у значному діапазоні інтересів – від комерційних, промислових до військово-політичних.

Сьогодні на долю водного транспорту припадає 75% світового вантажообігу. Товарна маса перевезень водними шляхами наближається до 4 мільярдів тонн на рік.

Розуміючи, що майбутнє України починається вже сьогодні, вчені, юристи-практики, політики, екологи і більшість господарських керівників нашої країни усвідомлюють той факт, що водні шляхи нашої держави мають можливість сприяти швидкому розвитку промислового потенціалу. Хочемо

звернути увагу на необхідність наголошення деяких аспектів правового забезпечення та захисту діяльності водного транспорту України. Україна має великий потенціал воднотранспортних засобів. Морський і річковий флот країни знаходиться в стадії пошуку шляхів реорганізації. Цей процес життєво важливий для України в час, коли вона здобула політичну самостійність і формує свою державність. Розвиток і зміцнення воднотранспортного комплексу потребує правового забезпечення діяльності цього перспективного виду транспорту, тому що поразки наших юристів у двобою із західними колегами під час арештів українських суден за кордоном свідчать про суттєві недоліки у процесі підготовки національних кадрів морських правознавців.

З огляду на необхідність зміцнення правового забезпечення функціонування транспортного флоту України, враховуючи вимоги міжнародного морського права, ми бажаємо звернути увагу на деякі проблеми юридичного і міжнародно-правового характеру стосовно еколого-правового захисту вказаної галузі.

Не можна сказати, що ці проблеми в міжнародно-правовому аспекті залишені без уваги, але ми вважали б за до-

цільне привернути увагу до проблеми забезпечення правового статусу водного транспорту України у вимогах еколого-правового захисту водного басейну. До цієї проблеми немає єдиного підходу у юристів-міжнародників, які займаються проблемами правового статусу водного транспорту. Так, публікації С.А. Гурєєва, Е.М. Каресева, М.І. Лазарева та деяких інших недостатньо гостро і переконливо висвітлюють проблему еколого-правового статусу морських і річкових суден з огляду на життєво важливі інтереси всього людства у використанні транспортних можливостей світового океану.

Регламентация діяльності водного транспорту, зафіксована Міжнародною конвенцією ООН по морському праву 1982 року, є відправною правовою базою, що вимагає від юристів, які працюють у сфері діяльності водного транспорту, її конкретизації та уніфікації стосовно водного транспорту України. Якщо в практиці воднотранспортної діяльності радянської України пріоритетним було упорядкування правових основ функціонування тільки морського транспорту, то сьогодні сфера діяльності юристів, які працюють у воднотранспортній галузі, поступово зсувається до правового обслуговування воднотранспортних засобів типу ріка-море. Завдяки цьому з'явилась необхідність правового регулювання діяльності водного транспорту як на річкових, так і на морських просторах.

Діяльність суден класу ріка-море викликає потребу вдосконалення їхньої правової регламентації. Відставання юриспруденції від правової діяльності суден саме такого класу породжує правовий вакуум, тому деякі конфліктні си-

туації інколи переростають у міжгалузеві і навіть у міждержавні конфлікти. Це потребує висококваліфікованого правового захисту інтересів України, у тому числі еколого-правового захисту. Хочемо звернути увагу на необхідність висококваліфікованого правового захисту інтересів України, наприклад, пов'язаних з екологічним забрудненням річок Дунаю та Тиси Румунією, а також проблемою вільного судноплавства по річці Дунай суден України класу ріка-море.

Внаслідок значного зростання негативного впливу на довкілля людської діяльності виникає потреба як в періодичних, так і в безперервних довгострокових спостереженнях, які можуть дати оцінку стану і можливість здійснювати контроль природного середовища як навколо окремих об'єктів-забруднювачів, так і в межах регіонів для їх правового забезпечення.

Одним з таких об'єктів-забруднювачів є водний транспорт України.

Суворість правових наслідків стосовно дій, які призводять до забруднення довкілля, обумовлена тим, що ще в 1975 році була створена глобальна система моніторингу під егідою ООН, яка охоплює оцінку та контроль за збереженням природних ресурсів водного басейну планети. В даному аспекті юристи, яких випускає наша Академія, повинні бути готові до цієї, можна сказати, специфічної діяльності. Більш того, і в юридичній літературі, і в законодавчому полі України місце правника — спеціаліста транспортного права майже не визначене. Тому вважаємо за потрібне звернути увагу науковців, викладачів, практиків юридичного факультету на необхідність розробки правових засад діяльності наших май-

бутніх випускників, які будуть працювати в юридичних відділах морських та річкових портів України.

На наш погляд, основні складові юридичних засад обізнаності спеціалістів транспортного права є:

– обізнаність з державною політикою відносно воднотранспортних можливостей державних і недержавних користувачів;

– застосування законодавства в процесі володіння, користування та розпорядження водними об'єктами та транспортними засобами, віднесеними до водного транспорту;

– участь в розробці та прийнятті законів та інших нормативно-правових актів, а також контроль за їх виконанням;

– правове забезпечення єдиної інвестиційної політики у воднотранспортній галузі;

– правове забезпечення розробки, затвердження і реалізації державних програм з використання, відновлення, охорони водних об'єктів, а також державних програм розвитку і експлуатації водного транспорту;

– правове забезпечення державної експертизи використання воднотранспортних засобів, а також державних, в тому числі басейнових, схем комплексного використання та охорони водних об'єктів;

– правове забезпечення єдиної науково-технічної політики, розробки та затвердження єдиної нормативної бази, організації та фінансування фундаментальних і прикладних наукових досліджень в області використання і охорони водних об'єктів та водного транспорту;

– правове забезпечення проведення державного моніторингу водних

об'єктів, водного транспорту, державного водного кадастру, а також обліку водних ресурсів;

– правове забезпечення порядку видачі, оформлення, реєстрації та надання розпорядчих ліцензій на користування водними об'єктами та водним транспортом;

– юридична допомога у визначенні принципів екологічного регулювання користування водними об'єктами та водним транспортом підприємствами всіх видів власності;

– юридична допомога у визначенні повноважень, передбачених водним законодавством.

На водних просторах України, в річкових та морських портах перетинаються інтереси різних користувачів водних шляхів та водного транспорту. Це різні суб'єкти цього правового поля: судно- і вантажовласники, стивідори, судові агенти, експедитори і багато інших. В зв'язку з цим правове забезпечення їх діяльності має велике практичне значення.

Правове забезпечення вказаної діяльності особливо необхідне сьогодні “молодій” нашій державі ще й тому, що на міжнародних водних шляхах ніхто не очікує українських конкурентів, інші держави стають на шлях дискримінації українських суден й часто-густо перемагають на процесах, тому що мають кваліфікованих спеціалістів-правників з морського судноплавства, а нашим фахівцям не вистачає досвіду та знань з питань захисту інтересів речового права.

На наш погляд, фахова спеціалізація наших студентів повинна бути спрямована в цьому напрямі тлумачення законів і правил, які регулюють діяльність водного транспорту як на внутрішніх вод-

них шляхах, так і на просторах світового океану.

Маємо надію, що підняті нами проблеми, зацікавлять професорсько-викладацький склад юридичних навчальних

закладів, а основні положення піднятих проблемних питань будуть покладені в основу для підготовки фахівців-юристів водного транспорту.

*Рекомендовано кафедрою
цивільного, господарського права та
процесу ААУ*